

COMPETENCE-ORIENTED TRAINING IN THE PRISM OF INTERACTIVITY

Abstract: The article examines the concept of "competence" through the prism of interactivity. The use of modern technologies in education is considered. Interactivity is presented as an innovation that helps to improve learning in preschool and primary education of students.

Author information:

Desislava Ivanova
student
at Faculty of Education
at Konstantin Preslavsky – University of Shumen
Bulgaria

Keywords:
Competence, interactivity,
information and communication
technologies

Настоящото научно изследване е финансирано по проект
„Предизвикателства пред компетентностно ориентираното образование“ РД-08-153/05.02.2020 г .

Понятието компетентност произлиза от латински език и се превежда като „способност, дарба“. Компетентностите се определят като динамична съвкупност от знания, умения, нагласи и отношения, които се придобиват в процеса на обучение. Свързват се основно с поведението на личността – не сами по себе си знания или умения, а подходящи поведения, демонстрирани в конкретни учебни ситуации и необходими за постигането на резултати в конкретна дейност или при определена професионална роля. Компетентността най-често се свързва със способност, разбира се, че може да се направи нещо, т.е. умееене, основано на знание.

Европейската рамка за ключови умения за обучение през целия живот набелязва и определя 8 ключови компетентности. Тези компетентности са: общуване на майчиния език, общуване на чужди езици, умения по математика и основни умения по науки и технологии, умения в областта на цифровите технологии, придобиване на умения за учене, социални и граждански умения, инициативност и предприемачество, умения за отчитане на културните различия и изразяване. Повечето от тези ключови умения с успех се формират в часовете по класически дисциплини. През последното десетилетие настъпиха значителни промени в науката, икономиката, културата и образованието, породени от развитието на технологиите. Поставено е началото на нов етап в развитието на обществото, в който информационните и комуникационни технологии ще имат все по-значителна роля във всички аспекти на живота ни, създава се нова среда, формират се нови черти на личността и обществото. Промените, настъпващи във всички сфери на обществения живот, изискват трансформации и в образователната система, която следва да подпомогне реформирането на образователния процес и бързата адаптация към новите изисквания. Образователните технологии се разглеждат в по-широк смисъл – не само техническите постижения, използвани в процеса на преподаване, а и приложението им в съответствие с най-новите психологически и педагогически теории за ученето. Използвани правилно в образователната система, те допринасят за качеството на

обучението и за придвижването към общество, основано на знанието.

Компетентностите са способности, но не вродени, а „такива, които са развити чрез качествено учене, в подходяща педагогическа среда и чрез придобиване на сериозен практически опит“¹. Законът за предучилищно и училищно образование (ЗПУО) е може би първият, обнародван на 13.10.2015 г. и влизащ в сила близо година по-късно, нормативен документ в сферата на образованието, който се фокусира не само върху развитието на знания, но и на умения. Ако това изобщо може да се разглежда като показател, то думата умения се споменава цели 15 пъти в Закона, за сметка само на 5 за думата знания. В закона се прави референция към „ключовите компетентности за учене през целия живот“, като се въвежда съответно и понятието „ключови компетентности“. В чл. 77 от ЗПУО са посочени основните групи ключови компетентности, които би следвало да бъдат обхванати от образователната подготовка. С малко променен словоред, те напълно съвпадат с Европейската рамка на ключовите компетентности, представена по-рано, като дори е добавена една допълнителна компетентност: „умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт“. Можем смело да заключим, че целта на законотвореца е била именно да интегрира препоръката на Европейския съюз за развитие на компетентности в рамките на формалното образование. Това се потвърждава и от т. 12 от Допълнителните разпоредби към ЗПУО, където „ключовите компетентности“ се описват именно като „комплекс от взаимозависими знания, умения и нагласи или отношения, необходими за личностното развитие на индивида през целия живот, за изграждането на активна гражданска позиция и участие в социалния живот, както и за пригодността му за реализация на пазара на труда, определени на национално равнище в съответствие с Европейската референтна рамка за ключовите компетентности за учене през целия живот, приета с Препоръка на Европейския парламент и на Съвета от 18 декември 2006 г.“ В този смисъл понятието „ключови компетентности“ в ЗПУО и „ключовите компетентности за учене през целия живот“ са взаимнозаменяеми понятия. Важно е да се изясни също така, че: „Заложеното разбиране за знания, умения и отношения в ЗПУО и в подзаконовите нормативни актове в сферата на образованието пряко кореспондира със схващането за знания, умения и отношения в Европейската референтна рамка за ключовите компетентности“. От чл. 77 също така става ясно че, общообразователната подготовка, следователно и ключовите компетентности следва да се придобият „чрез изучаването на общообразователни учебни предмети“. За да бъдем напълно изчерпателни, трябва да цитираме и чл. 5 от Закона, в който са включени целите на училищното образование. От чл. 75 става ясно, че основните умения, които трябва да се развиват у учениците, са именно насочени към постигането на целите на училищното образование, или:

чл. 5. (1) Основните цели на предучилищното и училищното образование са:

- интелектуално, емоционално, социално, духовно-нравствено и физическо развитие и подкрепа на всяко дете и на всеки ученик в съответствие с възрастта, потребностите, способностите и интересите му;
- съхраняване и утвърждаване на българската национална идентичност;
- придобиване на компетентности, необходими за успешна личностна и професионална реализация и активен граждански живот в съвременните общности;
- придобиване на компетентности за прилагане на принципите за устойчиво развитие;
- ранно откриване на заложите и способностите на всяко дете и ученик и насърчаване на развитието и реализацията им;
- формиране на устойчиви нагласи и мотивация за учене през целия живот;

¹ Zwell, M. Creating a Competence. New York, 2000.

- придобиване на компетентности за разбиране и прилагане на принципите на демокрацията и правовата държава, на човешките права и свободи, на активното и отговорното гражданско участие;
- формиране на толерантност и уважение към етническата, националната, културната, езиковата и религиозната идентичност на всеки гражданин;
- формиране на толерантност и уважение към правата на децата, учениците и хората с увреждания;
- познаване на националните, европейските и световните културни ценности и традиции;
- придобиване на компетентности за разбиране на глобални процеси, тенденции и техните взаимовръзки;
- придобиване на компетентности за разбиране и прилагане на принципите, правилата, отговорностите и правата, които произтичат от членството в Европейския съюз [ЗПУО, 2015].

В днешния глобален свят все повече са нужни компетентности, чрез които индивидът да се интегрира в обществото. „В основата на тези компетентности стоят творчеството, способността да се мисли критически, умението до се учи самостоятелно и през целия живот, а не усвояването на определен обем от знания“ [Мандева, 2015: 44]. Необходимо е „ориентиране на училищното образование към провокиране на мисленето и самостоятелността към формиране на практически умения и към развитие на личността“ [Национална програма, 2006]. Според Мандева, М. актуално звучи афоризмът, че образованието е оставащото след „забравяне“ на всичко научено [Мандева, 2015: 44]. Според Радев и Александрова чрез компетентностния подход в обучението ще се създадат условия за овладяване на комплекс от компетентности, „осигуряващи потенциал и способности за устойчива и ефективна жизнена дейност в условията на съвременното усложнено социално-политическо, пазарно и информационно пространство“ [Радев, Александрова 2009: 104]. „Отгук произтича синергетичната насоченост на компетентностния подход“ [Мандева, 2015: 44].

В контекста на Програма учене през целия живот към Европейската комисия, където е записано, че един от приоритетите е дигитално образование, а една от целите е насърчаването на чужди езици и включването на информационно комуникационните технологии в учебния процес, в някои детски градини от няколко години е насочено вниманието към внедряване на този вид технологии в учебно-възпитателния процес. Интересът се засилва и след приемането на Стратегията „Европа 2020“, в която са изведени приоритети, един от които интелигентния растеж. Това означава постигане на по-добри резултати в Европейския съюз в:

- образованието (насърчаване на хората да се учат и усъвършенстват уменията си);
- изследванията/иновациите (създаване на нови продукти/услуги, генериращи растеж и работни места, и помагачи за решаване на социалните проблеми);
- цифровото общество (използване на информационните и комуникационните технологии)

Детската градина, като част от образователната ни система, не може да стои встрани от процесите в обществото, да работи с остарели методики и без важни компетенции на учителите, които дори децата вече овладяват в най-ранна възраст. Отчитайки проблемите, които поставя компютъризацията пред възпитанието на децата от една страна, и възможностите, които тя дава за развитие на образователния процес, детските заведения започват поэтапна програма за включване на информационно комуникационните технологии. Различават се три насоки: информационно комуникационни технологии в помощ на учителя; информационно комуникационни технологии в полза на децата; информационно комуникационни технологии в полза на родителя. От друга гледна точка бъдещата работа на педагозите в детското заведение може да се раздели и в следните зони: информационно комуникационни технологии за индивидуална работа с децата; информационно комуникационни технологии за работа в малка

група; информационно комуникационни технологии за работа с цялата група. Най-трудната задача, но не и непосилна, за да се постигне всичко това е осигуряване на технически капацитет. В допълнение на изложеното до момента може да се визира и дефинирането на „дигиталната компетентност“ като една от осемте ключови компетентности от Европейската комисия, както и приетата от МОН Стратегия за ефективно прилагане на информационни и комуникационни технологии в образованието и науката на Република България (2014-2020) [Стратегия, 2014]. Според Ив. Буров създаването на дидактически материали за обучение, насочени към т.нар. „дигитално поколение“, трябва да кореспондира с характеристиките и методите, посредством които това поколение е вече научено да черпи знания от дигиталните информационни ресурси [Буров, 2019: 64]. Интерактивните методи в обучението са едно от съвременните педагогически решения за модернизация и повишаване качеството на образованието. Според И. Иванов имаме основание да разграничим интерактивния образователен модел от традиционния в следните характеристики:

	ТРАДИЦИОНЕН ОБРАЗОВАТЕЛЕН МОДЕЛ	ИНТЕРАКТИВЕН ОБРАЗОВАТЕЛЕН МОДЕЛ
Усвояване на информация, необходима за успешно представяне на изпит. Осъзната потребност от информация.	Идентификация и решаване на проблеми в структурирана и статична обкръжаваща среда. Идентификация и решаване на проблеми в неопределена и динамична обкръжаваща среда.	
Прилагане на знания и умения към специфични случаи и ситуации. Приспособяване към информационните ресурси. Превръщане на информацията в годин за приложение ресурс.	Основава се на взаимодействието „учител – ученик“. Основава се на взаимодействието „ученик – ученик“ и работа в екип.	
Учителят прави индивидуалните оценки и атестации и осигурява обратна връзка.	Учителят и учениците съвместно правят индивидуалните оценки и атестации и осигуряват обратна връзка.	
В англоезичните източници интерактивните методи се диференцират в отделна група от директивните методи.	В повечето от известните класификации на методите на обучение у нас се споменават отделни интерактивни методи, без да се обособяват като специфична група.	

И. Иванов разграничава три вида интерактивни методи: ситуационни, дискуссионни и опитни (емпирични):

- ситуационни методи: метод на конкретните ситуации (кейс-стъди), казус, симулация, игра, ролева игра;
- дискуссионни методи: анкета, беседа, брейнсторминг, дискусия, обсъждане, дебати;
- опитни (емпирични) методи: метод на проектите, експеримент моделиране.

С. Добрева казва, че в системата на образованието се отчита и разминаване между традиционните методи на преподаване и неготовност на дигиталното поколение към възприемане на тези методи на обучение; методическите разработки „заговорват“ за предимствата и недостатъците на компютърно-опосредствената комуникация при обучението в училище [Добрева 2017: 156 – 176]. Несъмнено е обаче, че съвременната ситуация в образованието изисква и друг подход към обучението – необходимо е прилагането и на центрирани върху ученика методи, при които учениците играят активна роля за себе си и един за друг в структурирането на ученето. Навлизането на активните стратегии и методи на обучение е резултат от модернизиранието на образованието в световен мащаб, от промяната на обществените и личностните нагласи към подходите при изграждането на младата личност.

Тези методи „овластяват“ ученика да бъде отговорен за собственото си знание, затова много педагози и психолози говорят за промяна на позициите на ученика и на учителя. Интерактивната образователна среда включва не само наличие на взаимодействие ученик – учител – ученици, но изисква и промяна на предметната среда и организацията на учебното пространство. Според редица автори фронтално оформените „кутийкообразни“ класни стаи не позволяват динамика в дейността както на учениците, така и на учителя. Те се обявяват за „отваряне“ на учебните пространства, което позволява мобилност и вариативност на пространството в класната стая. Учебните маси в съвременната класна стая са подвижни и позволяват подреждане в различни конфигурации – в кръг, по групи, за индивидуална работа и т.н. В пространството на класната стая се обособяват места за излагане на постери и други продукти от дейността на учениците, може да се оформят информационни и природни кътове. Учениците участват при оформянето на своята учебна среда, тя е „приятелски настроена към детето“ и отговаря на неговите потребности.

В същото време трябва да се отчете, че приложението на интерактивните методи в обучението променя характера на педагогическия процес и осъществява някои качествено нови възгледи за обучението и образованието. Такива са идеите на конструктивистката дидактика, където категорията взаимодействие е ключова. Разглеждайки процеса на изграждане на познанието конструктивизмът (от лат. – constructio – построявам, изграждам) поставя акцент върху самостоятелното. Съблюдаването на интересите на учениците и търсенето на разнообразни изразни средства за решаване на дидактическите проблеми са присъщи на конструктивистките стратегии в обучението. Конструктивисткото учене въвлеча в активно изпълнение на разнообразни познавателни и практически действия, подпомага конструирането на собствена представа и извличането на смисъл от усвояваните знания. Предпочитаните методи и форми са:

- работа по проекти;
- дискусии в малки групи;
- решаване на проблеми;
- свързване на теорията с практиката.

Да се учи конструктивно означава:

- да се учи активно;
- да се решават проблеми;
- обучението да протича в стимулираща среда;
- да се развиват умения за пренос на наученото;
- да се решават различни типове автентични задачи;
- да се актуализират предишните (старите) знания;
- да се набляга на придобиването на собствен опит, на създаването на собствен смисъл;
- да се обръща внимание на стратегии за придобиване на знания, а не само на самите знания;
- да се насърчава критичното мислене.

Според Р. Даниелова компютърът и използването на информационните технологии са незаменим помощник и за учителя, и за учениците и повишават ефективността на учебния процес по „Технологии и предприемачество“. От една страна, повишават интереса на учениците към преподавания материал, от друга – тяхната мотивация за познавателна дейност, допринасят за формиране и развитие на интелектуални умения. Използването на информационните технологии, които са част от учебния материал в процеса на обучението, създават една неразривна цялост, осигуряваща трайни знания и умения в подрастващите. Наблюдава се повишена емоционална нагласа на учениците към учебния процес. Независимо от безспорните предимства на компютъра и информационните технологии те само допълват,

усилват и обогатяват някои основни функции на учителя, но не могат да го изместят от неговата роля на ръководител и организатор на учебно-възпитателния процес [Даниелова, 2017: 112].

Чрез интерактивните методи на обучение се постига:

- ангажиране – учителите често чувстват, че някои от учениците им „са някъде другаде”. Интерактивните методи позволяват всеки да се включи в учебните дейности;
- развитие на интерес и мотивация – признато е, че значим образователен опит се усвоява чрез игра и използване на занимателни елементи в обучението. Интерактивните методи, с разнообразния ресурс, който активизират, съдействат за разнообразяване на учебната дейност;
- развитие на умение за съвместна дейност – сътрудничеството е в основата на човешкия напредък. Способността за ефективна комуникация, която се изгражда чрез интерактивните методи, е основно умение във всички сфери на живота;
- развитие на положителни отношения между учениците и преподавателя – съществуват изследвания, че при учащите мотивацията за академични постижения е в тясна връзка с взаимоотношенията с преподавателя. Позитивните взаимоотношения, които се установяват посредством интерактивните методи, укрепват вярата в собствените сили и стимулират желанието за успех. Тези идеи съдържат и утвърждават схващането, че учебната дейност не е само изолирано индивидуално усилие на ума, а в нея участва цялата личност, заедно с проекциите на разнообразните взаимодействия, в които участва.

В заключение, интерактивните методи подпомагат преодоляването на механичното и репродуктивно възпроизвеждане; повишават съзнателността в учебния процес и позволяват на ученика да осъзнае ролята на знанието в своя живот. Чрез системното им приложение се повишава значението на взаимодействието в процеса на обучение – както между връстниците, така и с възрастните, засилват се социалните аспекти на ученето. Те намират все по-широко приложение в хода на модернизацията и приобщаването на училището към съвременните образователни стандарти. Чрез тях се създават условия за активно учене, учениците самостоятелно откриват и трансформират информация, споделят, обсъждат, учат другите и това е най-добрият начин за изграждане на собственото познание.

References:

1. *Burov, I 2019*: Acquisition of competencies for the creation of multimedia interactive tutorials for teaching students the discipline “Information and communication technologies in training and work in digital environment”. Sbornik Savremenni aspekti na pedagogicheskata komunikatsiya. Shumen: Universitetsko izdatelstvo „Episkop Konstantin Preslavski“, 2019.
2. *Danielova, R 2017*: Rolya i myasto na informatsionnite i komunikatsionni tehnologii v predmetnoto pole na “Technologii i predpriemachestvo”. Sbornik Nauchni trudove na studenti i doktoranti ot Pedagogicheski fakultet. Shumen: Universitetsko izdatelstvo „Episkop Konstantin Preslavski“, 2017.
3. *Dobreva, S. Rolyata na kompyutarno-oposredstvenata komunikatsiya za postigane na tselite na rodnoezikovoto obuchenie. - V: Godishnik na Shumenski universitet „Episkop Konstantin Preslavski”.* Tom XXVIII A. Shumen: Universitetsko izdatelstvo „Episkop Konstantin Preslavski“, 2017.
4. *Mandeva, M 2015*: Kompetentnosten podhod v obuchenieto po parviya (bulgarskiya) ezik – nachalen etap na osnovnata obrazovatelna stepen. Veliko Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodii“, 2015.
5. *Natsionalna programa 2006*: Natsionalna programa za razvitie na uchlishtnoto obrazovanie i preduchilishtnoto vazpitanie I podgotovka (2006-2015 g.). (Dostap: 20.06.2020 g.)

6. *Radev, Pl. Aleksandrova 2009*: *Philosophiya na obrazovanieto*. Veliko Tarnovo: “Faber”, 2009.
7. *Strategiya 2014*: *Strategiya za effektivno prilagane na informatsionni i komunikatsionni tehnologii v obrazovanieto I naukata na Republika Balgariya (2014 – 2020 g.)* (Dostap: 21.06.2020 g.)
8. *ZPUO 2015*: *Zakon za preduchilishtno i uchilishtnoto obrazovanie*, obn. – DV, br. 79 ot 13.10.2015 g., v sila ot 01.08.2016 g.